

Интервю с Греди Асса

Да започнем с това къде си роден, какви са били родителите ти и къде си учил.

Роден съм в Плевен през 1954 г., в семейство – не мога да кажа „на служещи“, защото майка ми беше дизайнер в „Саня“ – фабрика за текстилен трикотаж. Дълги години в моделиерната... Чувството ми за рисуване, за цвят, за линия, за пространство, съвсем фройдистки казано, съм придобил чрез нея. Първата картина, която нарисувах, когато бях на 5 години, нарисувах с нея върху едно платно, намазано с туткал... После тази картина се напука, защото трябва не само туткал, но и някакви други съставки. Тя рисува много добре и досега. Чувството за естетика, за вкус, съм го възприел от нея. А трудолюбието, амбицията, целта – от баща ми. Той беше изключително трудолюбив човек. Беше по своеобразен начин свободен човек. Независимо от това къде е роден, къде е живял. Роден е в Турция, после са имали магазини и са живели по веригата Истанбул, Одрин, Стара Загора, Казанлък. Войната го заварва в Казанлък. Изселват го в Плевен, където работи в трудов лагер. Една трудна младост. Не му разрешават да завърши висше образование и почва веднага работа. Той обичаше да пее и пееше великолепно. Обичаше Пучини, Верди и пееше ариите от техните опери. Аз нямам този глас. Но винаги съм искал да приличам в това отношение на него. Това му даваше свобода. Дори като работеше, пееше. Той беше началник на една кооперация, която изработваше амбалажни опаковки. Ръководеше много хора. За него работата е достойнство. Той докарваше нещата до край. Изпипваше. Това е за моите родители – изключителни. И ме научиха на човечност, да съм добър. И може би това е част от моето страдание е, че искам да съм добър, да помогна на всички с нещо. Аз обичам да помагам. А може би това е предопределеност от моя чисто етнически произход. И това го има. Ето сега например – случаят със сирийците. Аз преживявам тези неща. Защото знам колко е било трудно на моите пра-пра- деди. Това е в началото. Какво става с мен?

Мечтаех да вляза в художествена гимназия, но моите родители така и не ми разрешиха – сам да дойда в София, това ги притесняваше. Затова останах в Плевен. От малък исках да стана художник. Какво правех? Имах приятели, които учеха в художествени гимназии, и като се виждах с тях през лятото, те ми показваха какво са рисували. Аз бях толкова слиян. Тая обработка на молива, етюдите, които ми показваха, там рисуваха гипс, глава. И после, за мен беше наистина предизвикателство. Това ме накара да рисувам, да гледам. Плевен е малък град, но имаше атмосфера, имаше художници, имаше интелектуалци, драматурзи, писатели, музеят на Бешков... В училище ... отначало бях в едно малко училище, после във „Васил Левски“, което беше много важно за мен. Там започнах много да чета ... Знаехме някои книги наизуст: „Нежна е нощта“, Мопасан, Ерве Базен, Стефан Цвайг, Еренбург, една пъстрота на подбора, без да имам знание кое след кое следва. Много четяхме. После имаш един приятел, който подреди нещата /посочва с ръце, все едно подрежда купчинки книги/, тука е Томас Ман, тука е Балзак. Тези /друга въображаема купчина/ не ги чети и така... Имахме една, силно казано, бийт група... Криехме си косите, облеклото... Така, аз още от сега ще ти кажа, че винаги съм бил различният. „Ти какъв си? Не си българин?“ „Не съм българин“. „Какъв си?“ „Евреин“. „Как се казваш?“ Пак препятствие – аз и да си изговоря името – не се разбираше. Винаги някакви възли пред мене... Но през това време рисувах много. Моят приятел Емил Диков се записа зъботехника – това беше един от начините да дойдеш в София, да може да рисуваш, да ходиш на уроци, защото ако не си студент – нямаш право да живееш в София. В казармата рисувах постоянно, може да се каже по 24 часа. Може би там наваксах. Бях художник на полка –

строителни войски. Рисувах плакати, но и рисувах други неща, прерисувах, опитвах се, живееш с боите, както се казва. Имаш една стая, в която си постоянно. Както казва Хемингуей, „ако имаш една стая, в която дълго време можеш да стоиш, може и да стане нещо от тебе.“ Дълго време живееш със себе си в стаята. ... Минаха двете години казарма, кандидатствах, не ме приеха. Кандидатствах зъботехника – там ме приеха. И завърших за две години и половина полувисшия медицински институт по зъботехника, като през цялото време съм ходил на уроци по рисуване. От 8 до 12 на уроци, после на лекции до 17 часа и вечер до 10 часа рисувах. Как съм издържал – не знам. Млад човек, всичко издържа. Ходех на три различни вида уроци. Плащах си сам. Нашите не знаеха. Това ме научи да бъда мобилизиран, стегнат, добре да разпределям времето и задачите си и да гоня целта. А кое е най-важното? – да вляза в Академията. Кандидатствах и втората година пак не ме приеха. На третата година ме приеха в Търново на второ място. Бях един от най-добрите в самото кандидатстване. Останах в Търново и там завърших, за което не съжалявам. Имах вече цел – да се отдам изключително и само на рисуването. Това е особен вид наслада. Прекрасното няма цел. Прекрасно е да рисувам, да мога да седя, да мисля, да регистрирам моето усещане...

Кои ти бяха учителите?

В Търново мой преподавател беше проф. Никола Гелов. Завърших стенопис. Изключителен преподавател. Научи ме на топлина, на толкова много неща. Той беше от родопското село Смилян и сигурно е бил единственият висшист в селото. Природата, добротата, изключителната мярка за естетика бяха в него. За съжаление, не дочака по-добри времена за неговата реализация. Беше великолепно да се работи с него. Чрез него заобичах планината. Той имаше невероятен глас, пееше прекрасно. Аз винаги съм се учудвал и възхищавал на хората, които имат невероятен глас. Може би защото това е изкуство, което носиш в себе си. Не е нужно да имаш молив, четка, просто глас... После там се срещнах и с Георги Костов, с Янаки Манасиев. След завършването отидох в Плевен по разпределение в музикалната гимназия. Преподавах няколко години История на изкуството и рисуване на едни малки ученици, които сега са утвърдени имена в българската музика. И после идвам в София. Заради Жана.

Коя година стана това?

81-ва. Отначало беше много трудно. Нямахме къде да живеем. Отначало пътувах. После живеяхме при нейните родители. После ни разпознаха като младо семейство и ни дадоха жилище в „Обеля“. После се преместихме в Зона Б18, после на бул. „Христо Ботев“, после на друго място... едно номадство ... колко ли стени съм боядисал.../смеем се/. Нямах ателие като доход в София. Започнах с Петър Панчев в една маза с много котки, много влажна. Каквото нарисувам, всичко се залепваше, но аз продължавах да рисувам. И много котки бяха моите свидетели какво рисувам – постоянно надничаха през прозореца, затова може би рисувам толкова котки. И в детството край нас имаше много котки. Аз им носех храна... Обичам котките, те са малкият тигър. После с Петър Панчев се разделихме, защото хазайката даде стаята на едни студентки за по-голям наем. Аз се преместих в един апартамент. Държах един хол, а в останалата част на апартамента живееше един парализиран човек, когото аз като живееш при него близо 10 години и гледах, и му бях като медицинска сестра. Грижил съм се за него така, както и за нашите не съм се грижил. На ул. „Мърфи“ беше това ателие. После през 81-ва година заминахме за Швеция. За два месеца направих няколко изложби и после, като се върнах, той беше починал. Бяха го дали в старчески дом и там

не е успял да се адаптира и почина. След това в началото на 82-ра година беше моята първа изложба, в която заявих, че правя изкуство, различно от тяхното (мейнстрийма на времето). Бях забелязан. Гледаха ме с уважение...

Къде беше тя?

На ул. „Раковски” в БИАД. И тогава се събрах с Андрей Даниел, с Вихрони Попнеделев, с Божидар Бояджиев, с Недко Солаков, с Филип Зидаров. Филип ни обедини през 1986 г. в групата „Градът”. Може би първата авангардна група, в която сами си показвахме проектите, етюдите, начина на мислене за даден проект, който трябваше да решаваме като художествена задача, обсъждахме го, сами със себе си като критици. Ние бяхме първата група, която направи частна галерия. Тя беше разположена в сградата на СДС, на ул. Раковска. Давахме си картините и на който му се откупи работата, разпределяхме приходите и на другите. Беше истинска комуна. Много се обичахме. И по един особен начин смаявахме нашето его, за да може всичко да върви и бяхме много всеотдайни, и искрени. Най-много продавахме аз и Вихрони, но печелеха и другите. За първи път започнахме да показваме и стари майстори. Бяха поредица от изложби. Бяхме канени в Испания, Англия, Австрия – къде ли не правехме изложби... Живеехме в еуфория. Галерията в СДС отдолу беше много притегателно място, влизаха много хора. Правихме изложби и на други колеги....

Как се намери с тези хора, какво ви събра?

Това става, защото ти показваш разни картини по изложби. Те виждат, че ти си различен все пак. Нашите картини се открояваха от другите. Ние бяхме и имахме в един момент точка на кипене. Много хора виждаха в нас новата българска живопис. Бяхме от водещите имена с начина, по който рисувахме.

Знае се, че за да се допусне художник до Обща художествена изложба, има жури, което решава кой да участва. Вас ви допускаха без проблем?

Да, допускаха ни, въпреки че имаше удари под кръста... След като направихме през 1988 г. първата изложба „Градът?”, имах неприятен разговор с висшестоящи, които почти ми забраниха да участвам в тази група... Тогава направих една картина, която с езоповски език да изрази това ми състояние. Картината се казваше „Алея” ... Една жена /става и показва положението на тялото/, така наведена, самата конфигурация на ръката беше странна – толкова я бях омотал, тя – наведена над едно куче, почти изравнена ... кучето и нейната глава, и всъщност... Това беше моята реакция. Показах картината на една международна младежка изложба в СБХ. Чехът, унгарецът и германецът от журито посочили моята работа за голямата награда – това ми разказа един от преводачите. Но бях спрял от поредица други художници и дадох наградата... Но това вече няма значение – важното беше, че аз съм забелязан. С тази картина аз изразих тази ситуация – наведени до кучешки живот, с извити ръце.

Дали са разбрали посланието?

Мисля, че всички са го разбрали. Самата рокля беше като една салата... Езоповски пречупих ръката това извиване на ръцете, ... с една примка, която е за кучето, ама е за жената ... като примка на бесило... Това беше. Който разбира, разбира... Как може да ти забранят да участваш тук и тук... Това е машината...

Още малко за Групата Градът. Къде се срещахте?

По ателиетата. Аз няхах хубаво ателие и се виждахме повече при Андрей, при Недко... Обсъждахме... Най-силната ни политическа акция, след като паметникът на съветската армия беше нарисуван със спрей от младежи („В крак с времето”)... Нашата акция беше пред НДК по време на техния Комсомолски конгрес през декември 1989 г. Направихме пред НДК един огромен хамелеон, който беше окичен с комсомолски книжки, които бяха отвън червени на ДКМС, а отвътре сини. Ние ги огънахме и когато имаше вятър, той ставаше ту червен, ту син...

Ние направихме Вавилонската кула, пред Дома на хумора и сатирата в Габрово – тя още седи. Това е изключителен паметник на това, че хората не се разбират. Но „Хамелеонът” беше първата политическа акция, която милиционерите за един ден махнаха. Тя живя един ден, докато ние я охранявахме, и след това те я махнаха и изгориха.

Невероятен ентузиазъм. Всичко ние си плащаме. После имахме и други акции, но те са много по-художествени. Докато за „Хамелеонът” – толкова много хора идваха, те си даваха книжките, да ги сложим вътре. Той беше 7 на 3 метра – огромно нещо. Имаме снимки.

После имахме други акции в Испания, в Италия, във Великобритания, в Германия... После почнахме да ходим всеки сам, не че се разпадна групата ... ето, преди няколко години направихме изложба по Моцарт „Cosi fan tutte (Така правят всички)”. Направихме изложбата Вихрони, Андрей и аз, може би защото само ние останахме чисти живописци. Божидар и Недко се занимават с нови пространства ... Това е за групата „Градът”. Продължаваме да се виждаме и чуваме, но не и да правим общи акции. Не че не би могло и това да се случи...

Какво стана с кариерата след завършването на университета – изложби, изложби....

Случайно. Проф. Димитър Балев ме покани да преподавам живопис в Академията, защото Вихрони водеше пет курса. Това са много часове и така се реши аз да бъда другият преподавател, и че ще водим заедно, като така ще разделим неговата /на Вихрони, б.м./ спонтанност, докато моят начин на мислене е по-различен. Това стана 92-ра година, естествено – след събитията /10 ноември, б.м./. Иначе кой ще те покани преди? Това беше бастион комунистически. Никой не може да стане преподавател, ако не е член на Комунистическата партия или баща му и майка му не са. Всичко е по схемата. Започнах преподаване. Станах доцент, после повече от 10 години съм професор. През това време толкова много изложби направих... Бях в Америка, спечелих стипендии на две фондации. Почти една година бях в Америка, бях в Париж за три месеца. Само в Япония не съм ходил...

Обичам да рисувам острови и да бъда на острови. Изглежда това е моята утопична... идея, че островът живее по друг начин... Островите са своеобразна утопия. После един куратор от швейцарски произход ме покани да участвам във Венецианското биенале. Преди това беше поканил и други художници, но те са отказали, защото искали да бъдат самостоятелни. Той направи така наречения демографски срез: представи художници от три поколения: един млад художник – Хубен Черкелов на 40, аз през 50-те и Павел Койчев – на 70. Павилионът беше в едно палацо. За мен това е голяма чест. Въпреки че съм бил на много други големи биеналета по няколко пъти: в Пекин, а в

Любляна работата ми беше точно до първата награда, която отиде при Деймиън Хърст....

Догодина май ще покажа нещо съвсем различно ... Само да довърша...

По едно време катедрата „Текстил” се раздели, защото Академията искаше да основе катедра „Мода”. Аз поех и направих катедра „Мода”. Близко 12-13 години бях начело на тази катедра. Тази страст към модата дойде покрай дъщеря ми, която учеше в Париж. Аз превеждах всичко, което тя учеше и правеше, за моите студенти. Това е нещо, което извървах като една костенурка, защото аз не съм моделиер, не съм стилист, но го направих, заедно с моя екип и вече има една катедра, която е много успешна в Академията. Ние имаме най-много студенти, моите студенти имат работа, постоянно ги припознават като много добри специалисти и вярват в тях. Моите студенти са много добри. Изключително креативни са. Непрекъснато печелят международни награди в съревнование с най-скъпите и престижни учебни школи по мода в света.

Пак ще те върна през 80-те, когато от една страна си участвал в „Градът”

/бързичко ме допълва/, а от другата в „Синтез”. Това е чрез жена ми Жана Дамянова. И в този кръг бяха ... те са повечето сега политици – Стефан Тафров, Юлиан Попов, Стефан Попов, Вовата Годоров, Гого Лозанов мисля че беше там, Иван Кръстев имаше силна обединяваща роля, Ани Илков, Кьосев, Ивайло Дичев, Джими... Думата е ъндърграунд... Това бяха хората, които израстваха. Орлето, Деси... те ни припознаваха нас, групата „Градът”, канеха ни, но аз може би бях най-активен /от художниците/... там разбирахме и други неща ...

Къде се събирахте?

Събирахме се в един музей, в къщата на Ангел Каралийчев. Тама четяхме, говорехме. Много интересно. Орлето направи една книга *Ars erotica*, а ние я илюстрирахме. После им правихме плакати. Ние правехме изложби, а те четяха текстове, стихове. Вовата, Дичевия... Имаше акции „махане на тялото”, „вкарване на тялото”. Те имаха голям плам. Как се намирахме? ... Както се казва приказката за краставите магарета или сродните души – по-поетично казано...

Как би определил тези групи?

Това, което аз разчитам ... езоповски, което правя в моите картини, защото другите мои колеги не са го правили. Аз бях някак си оцетен с тези удари под кръста, защото няма кой да застане зад мен.... Не искам да прозвучи в сферата на жертвоприношенията или пък, че аз съм жертва, но другите бяха защитени по различен начин. Кой с баща си, кой име голямо в театъра или в литературата, или в скулптурата, или в илюстрацията... Аз съм никой... Според мен в живота.... Какво е важно? Че баща ти е бил голям камък или ела висока, а ти си трева... За мен е важно ти да можеш да отстояваш това, което можеш да правиш добре, с дисциплина, с характера си, а не да разказваш митове и легенди... Аз се изградих сам. Затова обичам пустинята, защото там има едни закони ... В пустинята трябва да носиш дебели дрехи, а не да се разголваш и да разчиташ и на водата, и на личния си ресурс. И трябва да я прекосиш. Независимо от всичко, да прекосиш, ако си решил да прекосиш пустинята, а не да стоиш на едно място.

Важно ли беше участието ти в Градът?

Много. Нямах представа колко се уплашиха разни хора, защото ние правим изложба на „Раковски” 125 и има жури, което само гледа и не може да каже кое колко струва. Да стигнеш до там, че само да им го покажеш – това беше перестройка, още преди да усетят, че вятърът се сменя... Тогава председател на Съюза на художниците беше Христо Нейков. Той каза „Да”, но изложбата беше само една седмица и те я забраниха. Трябва да кажа, че много ни помогна Аксиния Джурова и имахме силата от думите на Иван Кирков и още няколко художници, които дойдоха да ни поздравят. Всичко останало беше „Стой! Млък!”. На тази изложба аз бях наредил едни обушарски калъпчета ... и както са калъпчета, като ги чуеш, че са калъпи...да...това беше една изложба с много контекст... това беше изложбата „Градът?”, тя беше уникална, имаше шум, имаше всичко, нямаше картини... първата авангардна изложба. Всички други почнаха после да се събличат ... да правят пърформанси. Едно е да пробиеш леда с главата си, друго е после с чукче или длето...

На какви интервали правехте изложби?

Ние постоянно правехме изложби. Край нас имаше и „Синтез”, и университетски преподаватели, театър, имаше различни форми на изява и искаха да бъдем с тях, и ние ги намирахме, миксирахме много от нещата...

Чувствал ли си се свободен?

Аз се чувствам свободен, когато съм в ателието. В групата „Градът” ние си помагахме и израствахме. Имахме вътрешна солидарност, обич, дисциплина. Това стабилизираше всичко.

На когото не е чувал за Градът, как би обяснил тази група?

Това бяха и продължават да бъдат едни от най-интересните живописци. Много професионални и истински авангард. Това, от картините да прескочиш в предмет, който ти дава образа и паметта на случващото се. Ние сме много различни и същевременно много емблематични. Аз правя една живопис, Андрей – друга, Вихрони – друга, Божидар – друга, Недко вече е много различен. Но това са вече много мислещи хора.

Как би се представил, ако се озовеш пред аудитория, която не те познава?

Бих казал, че съм художник, че съм много трудолюбив като художник, че постоянно само за това мисля: как да пренеса събитието върху картина, как мога да го превода по най-добрия начин и след време хората да почнат да гадаят какво се е случило. Да мога да превода по най-добрия начин. Това за мен е много важно. Защото Рембранд, когато е рисувал, той е разказвал за отношения между хората, разказвал е за техния бит, каква е била веселбата, каква е била сватбата или красотата на голото тяло. А аз гледам да превеждам, но не по един такъв буквален начин. Ето сега рисувам Вавилонската кула. Все повече се убеждавам, че хората си говорят и не се разбират. И аз започвам да рисувам Вавилонската кула. И я правя вече 13 години. И дано хората след време, като я гледат, да кажат: ... „А ... тогава са имали кризи, стачки, имало това, това...” – когато прочетат другото нещо, защото аз давам образа. Как можеш сега да нарисуваш протести и всичко, което се случва на улицата? – Трябва да нарисуваш Вавилонската

кула! Трябва да нарисуваш контекста. Никой не го прави, но аз го правя. Така съм устроен да мисля...

Как реагира на промените, станали на 10 ноември?

Бях много щастлив. Мисля си за еуфорията, която я имаше, оня прекрасен митинг, на който присъства сякаш цяла България, и хората се обичаха като след война, в която са спечелили нещо. Какво липсва на тази държава – само в една дума? Подем. Да уважава другия, да обича другия и, ако може да помогне – да помогне. И съм сигурен, че ако това се случи, тая държава ще се преобрази. Аз съм дълбоко убеден, че всичко става със силата и с енергията на хората, и с любовта. Виж в каква мизерия работим тук? */помещаваме се в една студена и малка, почти необзаведена т.н. „преподавателска” стаичка на Художествената академия на ул. „Дондуков” 56, б.м./* Но аз постоянно уча моите студенти, че и в нищетата има дух, естетика, че може да бъдеш различен... Толкова се старая по някакъв начин да ги заразя смоята любов.

Сигурно някои от тях ще го запомнят...

Не е малко.

Греди, много ти благодаря.

И аз.